

Toshkent davlat yuridik universiteti Kengashi
majlisining 17-son bayonnomasidan
KO'CHIRMA

Toshkent shahri

2025-yil 30-aprel

Raislik qildi: I.Rustambekov
Qatnashdilar (Kengash a'zolari): A.Xashimhonov, B.Xodjayev, A.Yakubov, A.Iminov, Sh.Ataxanov, Sh.Saydullayev, K.Xakimov, D.Umarxanova, A.Babadjanov, D.Maxkamov, I.Ergashyev, M.Utemuratov, S.Yusupov, R.Kenjaye, Sh.Nazarov, A.Otajonov, N.Imomov, D.Xabibullayev, Sh.Ismoilov, Sh.Xujayev, Sh.Raxmonov, O.Xazratqulov, S.Mamanazarov, G.Nosirxodjayeva, N.Ramazonov, O.Toshmatov, Sh.Pulotov, S.Bozarov, J.Allayarov, B.Qosimov, D.Avezov, M.O'razaliyev, N.Saburov (kotib).

KUN TARTIBI:

4. Xorijiy ilmiy tashkilotlarda o'tkazilgan qisqa muddatli ilmiy stajirovka yakunlari to'g'risida (*J.Allayorov*).

Turli masalalarning to'rtinchi masalasi – Xorijiy ilmiy tashkilotlarda o'tkazilgan qisqa muddatli ilmiy stajirovka yakunlari to'g'risida Ilmiy boshqarma boshlig'i **J.Allayorovning** axboroti eshitildi.

J.Allayorov, O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi tomonidan joriy yilda tashkil qilingan yosh olimlarning yetakchi xorijiy ilmiy tashkilotlarga qisqa muddatli ilmiy stajirovkalari tanlovida ishtirok etgan Toshkent davlat yuridik universiteti Davlat va huquq nazariyasi kafedrasida katta o'qituvchisi Sadikov Maksudboy Abdulajonovichning 2025-yil 15-fevraldan 17-aprelgacha Amerika Qo'shma Shtatlari Sirakuz universiteti Maxvel fuqarolik va ommaviy ishlar maktabida 2 oy davomida 144 soatlik ilmiy stajirovkasi yuzasidan hisoboti universitet Tadqiqot kengashida ko'rib chiqilganligi va ma'qullanganligi to'g'risida axborot berdi.

M.Sadikovning hisobotini Kengash a'zolaridan ma'qullab berish so'raldi.

Raislik etuvchi kun tartibidagi ushbu masala yuzasidan tayyorlangan qaror loyihasi bo'yicha kimda qanday taklif va mulohazalar borligini, agar taklif va mulohazalar bo'lmasa, Kengash a'zolaridan ovoz berishlarini so'radi.

Mazkur masala bo'yicha Kengash

QAROR QILDI:

1. Xorijiy ilmiy tashkilotlarda o'tkazilgan qisqa muddatli ilmiy stajirovka yakunlari to'g'risida Ilmiy boshqarma boshlig'i **J.Allayorovning** axboroti ma'lumot uchun qabul qilinsin.

2. Toshkent davlat yuridik universiteti Davlat va huquq nazariyasi kafedrasida katta o'qituvchisi Sadikov Maksudboy Abdulajonovichning 2025-yil 15-fevraldan 17-aprelgacha Amerika Qo'shma Shtatlari Sirakuz universiteti Maxvel fuqarolik va ommaviy ishlar maktabida 2 oy davomida 144 soatlik ilmiy stajirovkasi yuzasidan hisoboti ma'qullansin hamda

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligiga taqdim etish uchun tavsiya etilsin.

3. Ilmiy boshqarma (J.Allayorov) Davlat va huquq nazariyasi kafedrasini bilan birgalikda **2025-yilning may oyi yakuniga qadar** M.Sadikov tomonidan universitet professor-o'qituvchilari hamda talabalari uchun ilmiy stajirovka natijalari bo'yicha taqdimot o'tkazilishini hamda u tomonidan ilmiy stajirovka natijalari bo'yicha kamida 1 ta ilmiy maqola chop etilishini ta'minlasin.

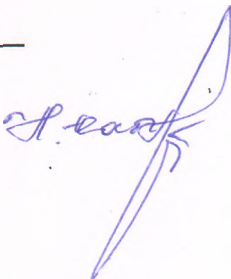
4. OAV bilan aloqalar bo'limi (J.Haydarov) xorijiy ilmiy tashkilotda o'tkazilgan qisqa muddatli ilmiy stajirovka yakunlari to'g'risidagi ma'lumotlarni universitet veb-saytiga joylashtirilishini ta'minlasin.

5. Mazkur qarorning bajarilishini nazorat qilish Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor (B.Xodjayev) va Xalqaro hamkorlik va uzluksiz ta'lim bo'yicha prorektor (A.Yakubov) zimmasiga yuklansin.

Kengash raisi
Kengash kotibi

I.Rustambekov
N.Saburov

Asliga to'g'ri

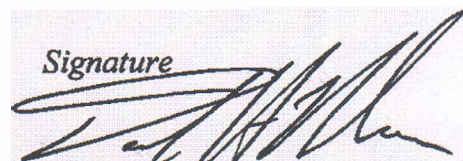

N.Saburov

13.05.2025-y.

**SIRAKUZ UNIVERSITETI MAKSVELL FUQAROLIK VA OMMAVIY
ISHLAR MAKTABI**

TASDIQLAYMAN

Signature

Daniel Nelson

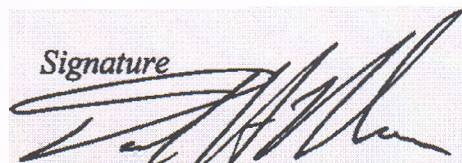
2025-yil 17-aprel

Toshkent davlat yuridik universiteti Davlat va huquq nazariyasi kafedrası katta o'qituvchisi Sadikov Maksudboy Abdulajonovichning 2025-yil 15-fevraldan 17-aprelgacha Amerika Qo'shma Shtatlari Sirakuz universiteti Maksvell fuqarolik va ommaviy ishlar maktabida 2 oy davomida 144 soatlik ilmiy stajirovkani amalga oshirganligi haqida

HISOBOT

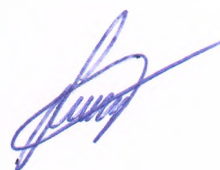
Ilmiy rahbar:

Sirakuz universiteti Maksvell fuqarolik
va ommaviy ishlar maktabi
tezlashtirilgan ta'lim va global
hamkorlik departamenti direktori

Signature

Daniel Nelson

Ilmiy stajor:

Davlat va huquq nazariyasi kafedrası katta
o'qituvchisi Sadikov Maksudboy Abdulajonovich

M.A.Sadikov

MUNDARIJA

I. Fuqarolik jamiyati mohiyatini talabalarga o‘qitish metodlari

1. Davlat va fuqaro o‘rtasidagi munosabatlar tenglik printsiplariga asoslanganligini o‘qitish metodlari.....	3
2. Davlat boshqaruvi va davlat siyosatiga oid seminarlar	9
3. Qonun ustuvorligi tushunchasini o‘rgatishning zamonaviy yondashuvlarini o‘rganish.....	13
4. Fuqarolik jamiyati tushunchasini o‘qitishning zamonaviy yondashuvlarini.....	16

II. Huquqiy davlat tushunchasini talabalarga o‘qitish metodlari

1. AQShda qonun ustuvorligining tarixiy istiqbolini o‘rganish	19
2. Maksvelll maktabi kutubxonasidagi mavjud manbalar orqali AQSH qonun ustuvorligi aspektlarini tadqiq qilish	21
3. AQSHda huquqiy ong va huquqiy madaniyatning huquq ustivorligida tutgan o‘rni.....	24
4. Mahalliy davlat organi, sud, qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi hokimiyat organalariga tashrif buyurish.....	26
5. Ilmiy stajirovka davomida ishlab chiligan takliflar.....	29

Tadqiqot mavzusi: Talabalarga huquqiy davlat va fuqarolik jamiyati mohiyatini o'qitish metodlarini o'rganish.

Tadqiqot maqsadi: Huquqiy davlat va fuqarolik jamiyati tushunchalarini talabalarga o'qitish usullarini AQSh va O'zbekiston tajribasi asosida o'rganish.

Tadqiqot vazifalari: Talabalarga davlat va fuqaro o'rtasidagi munosabatlar tenglik printsiplariga asoslanganligini o'qitish metodlarini o'rganish;

Amerika Qo'shma Shtatlari dunyoning globallashuv davrida yuqori demokratiya darajasiga qanday erishayotganini tadqiq qilish;

O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Konstitutsiyasida aks etgan huquqiy davlat tushunchasini Amerika Qo'shma Shtatlarida tajribasi asosida talabalarga o'qitish;

I. Fuqarolik jamiyati mohiyatini talabalarga o'qitish metodlari

1.1. Davlat va fuqaro o'rtasidagi munosabatlar tenglik printsiplariga asoslanganligini o'qitish metodlari

Sirakuza universitetining Maksvelll fuqarolik va ommaviy ishlar maktabi 2025-yilda AQSh yangiliklari reytingida birinchi o'rinni egalladi. Sirakuz universiteti 1870-yilda tashkil etilgan, Nyu-Yorkning shtatining markazida joylashgan xususiy tadqiqot muassasasidir. Universitetda 13 ta o'quv fakultet va 200 dan ortiq mutaxassisliklar mavjud. Talabalar soni 22 mingta. Yillik iqtisodiy aylanma 1 mlrd. 700 million AQSH dollari. Endowment fondi 2 mlrd. 100 million AQSH dollari. Xodimlar soni 1800 ta.

Maksvelll fuqarolik va ommaviy ishlar maktabi 1924-yilda tashkil topgan. 3000 dan ortiq talabalar va 200 ta akademik xodim ishlaydi. Mazkur fakultet bir nechta akademik bo'limlardan iborat bo'lib, ularning har biri jamoat ishlari va ijtimoiy fanlar bo'yicha dasturlar va tadqiqotlarni olib boradi.

1. Davlat boshqaruvi va xalqaro aloqalar departamenti: Davlat boshqaruvi, siyosatni ishlab chiqish va tahlil qilish, xalqaro munosabatlar va diplomatik amaliyotlar bo'yicha mutaxassislar tayyorlash uchun mo'ljallangan dasturlarni taklif etadi.

2. Fuqarolik va fuqarolik munosabatlari bo'limi bakalavriat dasturi: talabalarni faol fuqarolik, jamoat mas'uliyati va demokratik jarayonlarda ishtirok etishga o'rgatishga qaratilgan.
3. Jamoatchilik ishlari va kommunikatsiyalar bo'limi: strategik aloqalar, reputatsiyani boshqarish va samarali Jamoatchilik ishlariga yo'naltirilgan dasturlarni taklif qiladi.
4. Tarix bo'limi: Turli xil tarixiy davrlar, mintaqalar va mavzularni o'rganuvchi dasturlarni taklif qiladi. Talabalar tarixiy voqealar, jarayonlar va ularning hozirgi kunga ta'sirini tahlil qiladi.
5. Xalqaro aloqalar bo'limi bakalavriat dasturi: Xalqaro munosabatlar, xalqaro tashkilotlar va diplomatiyani o'rganishga qaratilgan. Dasturlar xalqaro nizolar, hamkorlik va global muammolarni tahlil etish uchun ishlab chiqilgan.
6. Siyosatshunoslik bo'limi: Siyosiy tizimlar, nazariyalar va jarayonlarni o'rganadi. Dasturga qiyosiy siyosat, xalqaro munosabatlar, siyosiy nazariya va davlat siyosati kiradi.
7. Antropologiya bo'limi: Jamiyatlar, madaniyatlar va ularning rivojlanishini o'rganishga qaratilgan. Dasturlar etnografiya, arxeologiya va ijtimoiy antropologiyani o'z ichiga oladi, ular inson xatti-harakatlari va ijtimoiy tuzilmalarni tushunishga qaratilgan.
8. Sotsiologiya bo'limi: Ijtimoiy tuzilmalar, jarayonlar va o'zgarishlarni o'rganishga qaratilgan. Dasturlar turli jabxalarda inson xatti-harakatlari va o'zaro munosabatlarini tushunishga qaratilgan.
9. Ijtimoiy fanlar kafedresi: Ijtimoiy fanlar bo'yicha fanlararo tadqiqotlarni taklif qiladi, bu talabalarga turli fanlarni qamrab oluvchi individual dasturlarni ishlab chiqish imkonini beradi.
10. Iqtisodiyot bo'limi: Iqtisodiy nazariyalar, modellar va ularning qo'llanilishini o'rganadigan dasturlar mavjud. Talabalar mikro va makroiqtisodiyot, ekonometrika va iqtisodiy jarayonlar va siyosatlarni tahlil qilish bilan bog'liq boshqa sohalarni o'rganadilar.

11. Geografiya va atrof-muhit bo'limi: odamlar va atrof-muhit o'rtasidagi o'zaro ta'sirni, jumladan, fizik geografiya, ekologiya va tabiiy resurslarni boshqarishni o'rganadi. Dasturlar fazoviy ma'lumotlarni tahlil qilish va ekologik muammolarni hal qilishga qaratilgan.

Byndan tashqari, Sirakuz universiteti Maksvelll maktabi bir qator tadqiqot markazlari va institutlarini o'z ichiga oladi, ularning har biri davlat ishlari, siyosat va hukumatning turli jihatlarini o'rganishga bag'ishlangan.

1. Kempbell Jamoatchilik ishlari instituti. Demokratik boshqaruv, fuqarolik va uning rivojlanishi uchun shart-sharoitlar haqidagi ilmiy tadqiqot olib boradi.
2. Siyosiy tadqiqotlar markazi. Ichki siyosat masalalari, jumladan, sog'liqni saqlash, iqtisodiyot, ta'lim va boshqalarni tahlil qilish bilan shug'ullanadi.
3. Demokratiya, jurnalistika va fuqarolik institute. Jamiyat va hukumat o'rtasida ishonchni mustahkamlashda ommaviy axborot vositalari, demokratiya va fuqarolik jamiyatining rolini o'rganadi.
4. Sud tizimi, siyosat va ommaviy axborot vositalarini o'rganish institute. Sud hokimiyati mustaqilligini ta'minlash mexanizmlari va ularning jamiyatga ta'sirini baholash bilan shug'ullanadi.
5. Maksvelll X laboratoriyasi. Turli siyosat va dasturlarning samaradorligini baholash uchun xulq-atvor fanidan va experimental usullardan foydalanadi.
6. Moynihan global munosabatlar instituti. Xalqaro munosabatlar, global xavfsizlik va siyosat kabi global muammolar bo'yicha tadqiqot markazi.
7. Transmilliy NNT tashabbusi. Xalqaro nodavlat tashkilotlarining siyosiy jarayonlar va jamiyatdagi o'zgarishlardagi roli va ta'sirini o'rganadi.
8. Atrof-muhit va jamiyatni o'rganish instituti. Atrof-muhit va ijtimoiy tizimlar o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish va barqaror echimlarni ishlab chiqishga e'tibor qaratadi.
9. Jamoatchilik faoliyati milliy markazi. Fuqarolik faolligi orqali davlat va xususiy tashkilotlar o'z samaradorligi va samaradorligini qanday oshirishi mumkinligini o'rganadi.

10. Shahar va hududiy rejalashtirish dasturi. Ijtimoiy-iqtisodiy omillardan kelib chiqqan holda shahar va tumanlarni rejalashtirish va rivojlantirishni o'rganish va takomillashtirishga e'tibor qaratadi.

11. Sirakuza universiteti ma'lumotlar fanlari markazi. Innovatsion yechimlarni ishlab chiqish uchun ma'lumotlar fanini siyosat, iqtisodiyot va sog'liqni saqlash kabi turli sohalarda qo'llashga e'tibor qaratildi¹.

Sirakuz universiteti Maksvell fuqarolik va jamoatchilik ishlari maktabi fuqarolik jamiyati va fuqarolik ishtirokini o'rganishga bag'ishlangan bir nechta dasturlarga ega. Asosiylaridan, fuqarolik va fuqarolik munosabatlari ishtiroki bakalavriat dasturi. Dastur fuqarolik va fuqarolik munosabatlari bo'yicha 33 kreditli mutaxassislik. Dasturning maqsadi jamiyat munosabatlarida ishtirok etish ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan davlat, xususiy va notijorat sektorlarida faoliyat olib borishga tayyorlashga qaratilgan.

Sirakuz universiteti Maksvell fuqarolik va jamoatchilik ishlari maktabida dars mashg'ulotlarini quyidagi professorlar olib boradi:

Ketrin E. Herrold, PhD, Maksvell fuqarolik va jamoatchilik ishlari maktabi davlat boshqaruvi va xalqaro aloqalar kafedrasida dotsenti. U Maksvell maktabining Nizolar va hamkorlik bo'yicha tadqiqotlarni rivojlantirish dasturining katta ilmiy xodimi va siyosatshunoslik bo'limining professor-o'qituvchilaridan biri. Herrold Qohiradagi Amerika universitetida, Birzeit (Falastin) universitetida va Belgrad (Serbiya) universitetida tashrif buyuvchi olim sifatida ishlagan. U Misr, Falastin, Iordaniya, Serbiya, Suriya va Qatarda ilmiy tadqiqodlar olib borgan. 2020-21-yillarda Herrold AQSh Xalqaro taraqqiyot agentligida Xalqaro aloqalar bo'yicha kengash xodimi lavozimida ishlagan.

Agar biz AQShda fuqarolik jamiyati tarixiga to'xtaladigan bo'lsak, u asosiy bosqichlar orqali o'qitiladi: AQShning shakllanish davri - jamoalar, assambleyalar, cherkov cherkovlari, o'zini o'zi boshqarish roli, Alexis de Tokvil - uning klassik asari Amerikada demokratiya, unda u Amerika jamiyatidagi uyushmalar va mahalliy tashabbuslarning o'ziga xos rolini tasvirlaydi, Fuqarolik hokimiyatining

¹ Illova 1

60 misoli). jamiyat ozchilik huquqlari uchun kurashda, Zamonaviy harakatlar - masalan. Qoralarning hayoti muhim, iqlim harakati, huquqlar va boshqalar va Fuqarolik huquqlari harakati (1960-yillar).

Fuqarolik jamiyati tashkilotlarining tarixiy rivojlanishini, ularning kelib chiqishi va vaqt o'tishi bilan evolyutsiyasini hisobga olgan holda o'rganish va Fuqarolik jamiyatining siyosatni ishlab chiqish, ijtimoiy o'zgarishlar va jamiyat rivojlanishiga ta'sirini baholash, bu tashkilotlarning ommaviy nutqni shakllantirish usullarini tushunish uchun quyidagilar amalga osjirildi. AQSh oliy ta'lim muassasalarida Fuqarolik jamiyati kontseptsiyasini o'rgatish liberal va davlat siyosati ta'limining muhim qismidir, ayniqsa siyosatshunoslik, sotsiologiya, huquq, ijtimoiy fanlar, davlat siyosati va fuqarolik ta'limi dasturlarida. Hammamizga ma'lumki, Amerika Qo'shma Shtatlaridagi Fuqarolik jamiyati odatda davlat va shaxsiy hayot o'rtasidagi ijtimoiy hayot sohasi sifatida ta'riflanadi - bu nodavlat tashkilotlari, uyushmalar, ko'ngilli birlashmalar, kasaba uyushmalari, diniy guruhlar, pastdan yuqoriga ko'tarilgan tashabbuslar va fuqarolar jamoat hayotida ishtirok etadigan boshqa birlashma shakllari to'plamidir. U mahalliy, shtat va federal kabi uch darajadan iborat.

Federal daraja Vaziyat: 1965 yildagi ovoz berish huquqi to'g'risidagi qonunning qabul qilinishi. Bu holat fuqarolik ishtirokining ahamiyatini va federal qonunchilikka ta'sirini ko'rsatish uchun Amerika sinflarida keng qo'llaniladi. Talabalar ommaviy norozilik namoyishlari, faollik va Martin Lyuter King kabi rahbarlarning xatti-harakatlari qora tanli saylovchilarning huquqlarini himoya qilish uchun qonunchilikni yaratishga qanday olib kelganini o'rganishlari mumkin.

Shtat darajasida. Vaziyat: Kaliforniyaning marixuanani qonuniylashtirish to'g'risidagi qonuni (2016).

Ushbu amaliy tadqiqot fuqarolik tashabbuslari va davlat darajasidagi faollik siyosatni qanday o'zgartirishi mumkinligini o'rganadi. Kaliforniya 2016 yilda muvaffaqiyatli taklif 64 tashabbusidan keyin marixuanani dam olish uchun foydalanish uchun qonuniylashtirdi.

Mahalliy darajadagi Nyu-York shtati. Hamilton Community Chest: Ushbu tashkilot har yili mablag' to'playdi va keyinchalik mahalliy notijorat agentliklarga tarqatiladi, ularning missiyalarini qo'llab-quvvatlaydi va jamiyat hayotiylikini mustahkamlaydi.

Tadqiqot stipendiyasi doirasida men Ijroiya ta'lim departamentida Tezlashtirilgan ta'lim va global hamkorlik bo'yicha direktor bo'lib ishlayotgan Den Nelson bilan uchrashdim. Dan Gamilton qishlog'ida faol ishtirok etadi, u erda turli xil mahalliy notijorat tashkilotlarini qo'llab-quvvatlovchi Hamilton Community Chest tashkilotining prezidenti. Uchrashuvda Fuqarolik tashkilotlarining xilma-xilligi: Hamilton qishlog'ida velosiped klubi, oziq-ovqat banki, kutubxona, memorial jamg'arma, fermer xo'jaliklari uyushmasi, bolalar tashkiloti va tarixiy jamiyat kabi turli tashkilotlar joylashgan.

Talabalarga fuqarolik jamiyati tushunchasini o'rgatish bilan birga, u demokratiyani qo'llab-quvvatlash mexanizmi, fuqarolarning qarorlar qabul qilishda ishtirok etish usuli sifatida kiritiladi. Shuningdek, ularga davlat va uning institutlarini nazorat qilish nega muhimligi, ijtimoiy adolat, fikr plyuralizmi va inson huquqlarini himoya qilish qanday ta'minlanishi amaliy misollar bilan o'rgatiladi.

26-mart kuni "Aldashni dekodlash: demokratiyani mustahkamlash uchun tanqidiy fikrlashni rivojlantirish" mavzusidagi tadbirda ishtirok etdim. Ushbu tadbir demokratiyani mustahkamlash uchun tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan edi. Asosiy e'tibor axborotni idrok etishdagi farqlar, ommaviy axborot vositalaridagi manipulyatsiya va demokratik davlatlar yolg'on ma'lumotlarga qarshi kurash usullariga qaratildi. Falsafa va media siyosati sohasi mutaxassislari tomonidan faktlar va ko'p qarashlar o'rtasidagi farq, demokratik jarayonlarda tanqidiy fikrlashning o'рни bilan bog'liq masalalar muhokama qilindi².

1.2. Davlat boshqaruvi va davlat siyosatiga oid seminarlar

² Ilova 2

Davlat boshqaruvi va davlat siyosatiga oid seminarlar doirasida 31-mart kuni men professor Makfarleyn bilan Brown Bag tadqiqot suhbatida qatnashdim. Ushbu tadbirda professor Makfarleyn tadqiqot masalalari bo'yicha norasmiy muhokamani olib bordi. Jigarrang sumka tadqiqot suhbatida ishtirokchilar turli tadqiqot mavzularini muhokama qilayotganda tushlik yoki qahva ichishlari mumkin bo'lgan uchrashuv formatidir. Professor Makfarleyn o'zining so'nggi tadqiqotlari bilan o'rtoqlashdi va ishtirokchilarning savollariga javob berdi, bu ularga o'z sohasidagi tadqiqot yo'nalishlari va yondashuvlari haqida ko'proq ma'lumot olish imkonini berdi. Professor Ketrin Makfarleyn fuqarolik protsessi, fuqarolik huquqlari bo'yicha sud jarayoni va kamsitish huquqi bo'yicha yetakchi ekspert hisoblanadi. U Huquq kollejining nogironlik bo'yicha qonun va siyosat dasturining direktori bo'lib xizmat qiladi va fuqarolik huquqlari bo'yicha sud ishlarini, konstitutsiyaviy huquqni va nogironlik bo'yicha qonunlarni o'rgatadi.

31-mart kuni "Bobil mashinasi ustaxonasi: Milliy va qiyosiy tadqiqotlar uchun ko'p tilli AI" mavzusida uchrashuv bo'lib o'tdi. Doktor Miklós Sebök, poltextLAB direktori va CSS milliy sun'iy intellekt laboratoriyasi hamraisi, sun'iy intellekt asosidagi matn tahlili sohasida, shuningdek, Vengriya siyosati va davlat siyosati sohasida tan olingan mutaxassis. Uning ishi texnologik innovatsiyalar va ijtimoiy fanlar usullarini birlashtiradi. U tadqiqot ishida til to'siqlarini bartaraf etishda zamonaviy til modellaridan foydalanish imkoniyatlari bilan ishtirokchilarni tanishtirdi. Babel mashinasi 30 dan ortiq tillarda tahlil qilish vositalarini taqdim etadi va davlat siyosatini baholash, siyosiy manifestlarni tahlil qilish, ijtimoiy va siyosiy nutqlarda his-tuyg'ular va his-tuyg'ularni aniqlash uchun foydali bo'lishi mumkin. Noliberal ritorika va ramkalarni aniqlash imkoniyati ham ko'rib chiqiladi.

1-aprel kuni "General sun'iy intellekt va ijtimoiy fanlar kelajagi" mavzusida ma'ruza o'tkazildi. Kempbell instituti va "Siyosiy kun tartibi" loyihasi doirasidagi ma'ruza "General sun'iy intellekt va ijtimoiy fanning kelajagi – bilimlarni qayta shakllantirish: AI ijtimoiy fanlar tadqiqotini qanday o'zgartirmoqda" mavzusiga bag'ishlangan. Tadbir katta til modellari ijtimoiy fanlarda bilim yaratish usullarini qanday o'zgartirayotgani muhokamasiga bag'ishlandi. Mutaxassislar tadqiqot va

o'qitishda bunday texnologiyalardan foydalanishning ijobiy va salbiy tomonlarini ko'rib chiqdilar. Ma'ruzaning muhim yo'nalishi akademik yaxlitlik tamoyillarini saqlagan holda dunyo haqidagi tushunchamizni oshirish uchun ilmiy ishlarda AIni mas'uliyat bilan tatbiq etish edi.

Asosiy taqdimotning diqqatga sazovor joylari:

- Ijtimoiy fanlarda AI evolyutsiyasi
- Katta til modellarining ma'lumotlarni yaratish va tahlil qilishdagi transformativ ta'siri
- Xalqaro siyosatni o'rganish uchun ko'p tilli platforma bo'lgan Doktor Seboekning Babel mashinasiga kirish
- Aidan foydalangan holda akademik tadqiqotlarning kelajakdagi istiqbollari

2025-yil 2-aprel kuni "Birgalikda hayot" yetakchilik stipendiyalari sessiyasi bo'lib o'tdi. Ushbu tadbir "Birgalikda hayot" tashabbusi qo'mitasi va "Nizolar va hamkorlik bo'yicha tadqiqotlarni rivojlantirish dasturi" (PARCC) tomonidan tashkil etilgan fuqarolik ishtiroki va fuqarolik nutqi bo'yicha to'rt qismli trening dasturining bir qismi bo'ldi. Sessiyaga fuqarolik faolligi va ta'lim masalalari bo'yicha vitse-prezident Gretxen Ritter hamda davlat boshqaruvi va xalqaro munosabatlar bo'yicha amaliyot professori va faxriy Ketrin Jerar moderatorlik qildi. Fuqarolik ishtiroki va etakchilik treningi odamlarni muhim ommaviy muhokamalar va qarorlar qabul qilishda qanday jalb qilishni o'rgatadi. Ishtirokchilar samarali muloqot va konstruktiv bahs yuritish ko'nikmalariga ega bo'ldilar.

Maksvell fuqarolik va jamoatchilik ishlari maktabida Citizenship and Civic Engagement (CCE) bakalavriat dasturi mavjud. Ushbu dastur talabalarga fuqarolik, jamoatchilik va ijtimoiy munosabatlar o'zgarishlarga faol ta'sir ko'rsatish ko'nikmalarini beradi. O'quv dasturida siyosat, iqtisod, sotsiologiya, huquq, atrof-muhit va boshqa sohalar orqali jamiyatda ijobiy islohot ishlab chiqish o'rgatiladi. Mazkur dastur doirasida, ijtimoiy adolat, siyosiy ishtirok, jamoa bilan ishlash, muammoni hal qilish, davlat siyosatini tahlil qilish kabi yo'nalishlarda ta'lim amaliyoti olib boriladi. Ta'lim dasturining dastlabhi yilida talabalar

siyosatshunoslik, iqtisod, atrof-muhit siyosati va shu kabi bir qator ijtimoiy fanlarni o'rganishadi.

O'qishning yuqori kurslarida Action Plan ishlab chiqishadi — bu ularning o'z jamiyatidagi muammoni aniqlab, uni hal qilish uchun amaliy loyiha tayyorlashlarini anglatadi. Ta'lim dasturining bitiruvchi yilida Amaliyot (internship) yoki jamoaviy tadqiqot ishlari bilan shug'ullanishadi.

Ta'lim dasturdan keyin bitiruvchilarda NNTlar, davlat idoralari, xalqaro tashkilotlar, ilmiy tadqiqot muassasalarida ishlash imkoniyati vujudga keladi. Ushbu bakalavr dasturi keyinchalik huquqshunoslik, davlat boshqaruvi, yoki xalqaro aloqalar bo'yicha magistraturaga o'qishga imkoniyat yaratadi.

Kursning bir qismi sifatida talabalar "Axloq, adolat va fuqarolik" kabi modullarni o'rganadilar, ular fuqaroviy faollik jihatidan axloq va ijtimoiy adolat masalalarini tahlil qiladi. Dasturda o'quvchilarga mahalliy jamiyatlar va tashkilotlar bilan o'zaro aloqada bo'lish orqali o'z bilimlarini amalda qo'llash imkonini yaratiladi.

Bundan tashqari, dastur bitiruvchilariga Fuqarolik jamiyati institutlari nodavlat tashkilotlar, global fuqarolik jamiyati institutlarini tahlil etishga qaratilgan fanlar va amaliyotni o'z ichiga olgan o'quv dasturlarida ta'lim olish imkoniyati paydo bo'ladi.

Citizenship and Civic Engagement (CCE) dasturi doirasida talabalar "Action Plan Practicum" deb nomlangan amaliy dasturdi ishtirok etishadi. Bu bosqichda ular jamiyatdagi muhim bir muammoni aniqlab, uni hal qilish bo'yicha real loyihani amalga oshirishadi. Bu loyiha quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Muammoni chuqur tahlil qilish;

Mahalliy yoki xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik;

Jamoa bilan ishlash va yetakchilik;

Loyiha natijalarini yozma va og'zaki taqdim qilish;

Talabalat amaliyot dasturini quyidagi hamkor tashkilotlarda olib borishadi:

- Notijorat tashkilotlar (NPO/NGO)
- Davlat idoralari (mahalliy, shtat yoki federal)

- Siyosiy partiyalar yoki kampaniyalar
- Ta'lim va ijtimoiy xizmatlar agentliklari
- Xalqaro tashkilotlar (masalan, Oxfam, Amnesty International)
- New York State Mentoring Program
- Syracuse Police Athletic/Activities League
- The Salvation Army
- Syracuse City School District CTE Program
- United Way of Central New York
- WCNY
- Youth Enrichment Outreach Program
- American Enterprise Institute (AEI)
- Asian Development Bank
- Brookings Institution
- Center for Strategic and International Studies (CSIS)
- Council on Foreign Relations
- Embassy of Mexico
- Human Rights First
- Peace Corps
- USAID
- U.S. Department of Defense
- U.S. Department of Treasury
- U.S. House of Representatives
- U.S. Senate Committee on Foreign Relations
- World Wildlife Fund
- Council of Europe (Fransiya)
- International Organization for Migration (Gana)
- Quiller Consultants (Buyuk Britaniya)
- Radio Free Europe/Radio Liberty (Chexiya)
- Save the Children (Belgiya)
- SocialCauses (Janubiy Afrika)

- U.N. Development Programme (Turkiya)
- U.S. Embassy (Shri-Lanka)
- UNICEF (Shveytsariya)

Ushbu amaliyotlar talabalarga siyosat, xalqaro munosabatlar va jamoaviy ishlarda chuqurroq tajriba olish imkonini beradi.

Universitet talabalarning amaliyotda paytida moliyaviy yordam (grantlar, fellowships) olish imkoniyatini ham taklif etadi, ayniqsa pullik bo'lmagan amaliyot uchun.

Ta'lim dasturining mentorlik va nazorat jihatlariga to'xtaladigan bo'lsak, har bir talaba amaliyoti davomida fakultet mentori va tashkilot rahbari tomonidan kuzatiladi. Talabalar muntazam hisobot topshirib borishadi.

1.3. Qonun ustuvorligi tushunchasini o'rgatishning zamonaviy yondashuvlarini o'rganish

Huquq ustuvorligi (Rule of Law) - bu har bir fuqaro, siyosiy rahbarlar, hukumat organlari va hatto davlatning o'zi ham qonunlarga bo'ysunishi shart bo'lgan asosiy tamoyildir. AQShda huquq ustuvorligi mamlakat demokratik tizimining negizi sifatida qaraladi va u o'quv tizimining muhim qismiga aylangan. Maktabdan tortib universitetlargacha, huquqiy bilimlarni chuqur o'rgatish orqali, AQSh fuqarolari o'z huquq va majburiyatlarini anglab yetishga o'rgatiladi. AQSh Konstitutsiyasiga ko'ra, huquq ustuvorligi quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Hech kim qonundan ustun emas. Prezidentdan oddiy fuqarogacha barchalar qonunga bo'ysunadi. Adolatli qonunlar mavjud bo'lishi kerak. Qonunlar hammaning huquqlarini himoya qilishi kerak.

Qonunlar oshkora va barqaror bo'lishi lozim. Fuqarolar o'z faoliyatlarini rejalashtirishda qonunlarga ishonishi kerak.

Qonunlar teng qo'llaniladi. Diskriminatsiyasiz va adolatli sudlov kafolatlanadi. AQSh ta'lim tizimida huquq ustuvorligini Fuqarolik ongini shakllantirish, fuqarolar o'z huquqlari va majburiyatlarini o'rganish hamda adolat va tenglik tamoyillarini singdirish maqsadida o'rgatiladi.

AQShda huquq ustuvorligini o'qitish uchun quyidagi metodlar keng qo'llaniladi:

1. Amaliy darslar va muhokamalar Sinflarda sud jarayonlarining simulyatsiyasi (Mock Trial) o'tkaziladi. Konstitutsiyaning muhim bndlari tahlil qilinadi va real hayotiy misollar orqali muhokama qilinadi.

2. Case Study (holatlarni o'rganish) Mashhur sud ishlarini (masalan, Brown v. Board of Education, Marbury v. Madison) o'rganib, ular qanday qilib huquq ustuvorligini shakllantirganini tahlil qilish.

3. Loyiha asosida o'qitish

O'quvchilarga o'z fuqarolik loyihalarini yaratish va jamoalarda huquqiy masalalarni hal qilish usullarini ishlab chiqish topshiriladi.

4. Sud va hukumat idoralariga sayohatlar

Talabalar uchun sudlarga, parlamentlarga exkursiyalar tashkil etiladi, ular huquqiy tizimni amalda ko'rish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

5. Ochiq ma'ruzalar va mutaxassislar bilan uchrashuvlar

Advokatlar, sudyalari va siyosatchilar maktablarga taklif qilinib, ular huquq ustuvorligining amaliyotdagi ahamiyati haqida so'z yuritadilar.

Ko'pgina shtatlarda "Fuqarolik va Hukumat" (Civics and Government) fanlari maktab dasturining ajralmas qismi hisoblanadi. Universitetlarda esa "Constitutional Law" va "Introduction to American Law" kabi kurslar orqali yanada chuqurroq o'rganiladi.

Federal va shtat darajasida ham maxsus dasturlar mavjud, masalan:

We the People: Huquq va Konstitutsiyaning o'rgatuvchi milliy ta'lim dasturi.

Street Law: O'quvchilar va o'qituvchilar uchun amaliy huquqiy ta'lim resurslarini taqdim etuvchi dasturlar mavjud.

AQShda huquq ustuvorligini o'qitish nafaqat yuridik bilim berishga, balki jamiyatni ongli, faolligi yuqori, adolatparvar fuqarolarni tarbiyalashga qaratilgan. Bu o'quv jarayonining asosiy maqsadi - har bir inson qonunlarga hurmat bilan qarashini, o'z huquqlarini himoya qilishni va boshqalarning huquqlarini qadrlashni o'rganishidir. Shu yo'l bilan jamiyatda barqarorlik va adolat mustahkamlanadi.

Huquq ustuvorligini o'qitish usullarini o'rganish maqsadida, Sirakuz universiteti fuqarolik ta'limi tashabbusi direktori Professor Lorin P. Gouldin Lorin P. Gouldin bilan uchrashuv olib borildi. Professori kriminologiya bilan bog'liq huquqiy tashabbuslar va mahkumlarni qamoqdan chiqqandan keyin moslashtirish borasida yuqori darajadagi mutaxasis hisoblanadi. Uchrashuvda sobiq mahkumlarni qo'llab-quvvatlash va ularni jamiyatga qayta integratsiyalashuvi dasturlari ko'rib chiqildi.

Stajirovka davomida AQSHning taniqli huquqshunosi, sobiq sudya Jeyms E. Beyker bilan uchrashuv bo'lib o'tdi. U Sirakuz universiteti xavfsizlik siyosati va huquq instituti direktori hisoblanadi. Sudya Jeyms E. Beyker sud jarayonida sun'iy intellektdan foydalanish, jumladan, sud qarorlarini tahlil qilish va sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalangan holda ish natijalarini bashorat qilishga bag'ishlangan kitob chop etgan. Uning kitobi AQSH sudyalari va sud xodimlari uchun yozilgan³. U yuqoridagi islmiy ishlar muallifi hisoblanadi:

Artificial Intelligence (with Laurie Hobart), in Reference Manual On Scientific Evidence (4th ed.) (forthcoming 2024);

Stepladders and Pole Vaults: A Guide to National Security Legal Positions and Careers (forthcoming 2024);

AI and the future of power, 51 am. rev. pub. admin. __ (reviewing darrell m. west & John R. Allen, turning point: policy making in the era of artificial intelligence);

An introduction to artificial intelligence for federal judges (with Laurie n. Hobart & matthew mittelsteadt) (2023);

The centaur's dilemma: national security law for the coming ai revolution (2020);

1.4. Fuqarolik jamiyati tushunchasini o'qitishning zamonaviy yondashuvlarini

AQShda fuqarolik jamiyati tarixiga to'xtaladigan bo'lsak, u asosiy bosqichlar orqali o'qitiladi: AQShning shakllanish davri - jamoalar, assambleyalar,

³ Ilova 3

cherkov cherkovlari, o'zini o'zi boshqarish roli, Alexis de Tokvil - uning klassik asari Amerikada demokratiya, unda u Amerika jamiyatidagi uyushmalar va mahalliy tashabbuslarning o'ziga xos rolini tasvirlaydi, Fuqarolik hokimiyatining 60 misoli). jamiyat ozchilik huquqlari uchun kurashda, Zamonaviy harakatlar - masalan. Qoralarning hayoti muhim, iqlim harakati, huquqlar va boshqalar va Fuqarolik huquqlari harakati (1960-yillar).

Tadqiqotning asosiy maqsadi o'qitish usullari bo'lganligi sababli, modul nomlarini sanab o'tish kerak. Bularga fuqarolik ishtiroki, Amerika hukumati, notijorat tashkilotlari, jamoat siyosati, ijtimoiy harakatlar kiradi. Bundan tashqari, "Fuqarolik jamiyati institutlari", "Jamoat tashkilotlari", "Jamoat siyosati", "Ijtimoiy harakatlar" kabi kurslar mavjud.

Stajirovka doirasida Professor Tina Nabatchi bilan uchrashuv amalga oshirildi. U fuqarolarning ishtiroki, boshqaruv va nizolarni hal qilish sohasidagi jahon miqyosidagi mutaxassis. Uchrashuvda davlat qarorlarini qabul qilish jarayonida fuqarolik jamiyati institutlarining o'rni, shuningdek, fuqarolar ishtirokining davlat boshqaruvi samaradorligiga ta'siri muhokama qilindi. U tadqiqot olib borish usullari hamda bu borada dunyoda dolzarb bo'lgan g'oyalar haqida batafsil gapirib berdi. Nabatchining tadqiqotlari fuqarolar ishtiroki, hamkorlikda boshqaruv, nizolarni hal qilish va davlat boshqaruvidagi muammolarga qaratilgan. Uning ishi Journal of Public Administration Research and Theory, Public Administration Review va American Review of Public Administration kabi turli jurnallarda nashr etilgan. Uning nashrlari orasida: "XXI asr demokratiyasi uchun jamoatchilik ishtiroki" (Mett Leyninger bilan), "Hamkorlikdagi boshqaruv rejimlari" (Kirk Emerson bilan. 2016 yilda Tina Nabacchi AQSh Milliy Davlat boshqaruvi akademiyasi a'zosi etib saylangan, shuningdek, Afbell Sheellow Davlat boshqaruvi instituti. Avtonom tizimlar siyosati instituti 2024 yil sentyabr oyida Nabatchi Oxford universitetida Blavatnik hukumat maktabi tomonidan tashkil etilgan yillik ijtimoiy natijalar

konferentsiyasida asosiy nutq soʻzladi, shuning uchun Tina Nabatchi fuqarolik ishtiroki va umumiy boshqaruvga alohida eʼtibor qaratgan⁴.

Uchrashuvda u quyidagi yangi usullar orqali talabalarga fuqarolik instituti haqida taʼlim berish haqida maslahatlar berib oʻtdi:

Talabalar fuqarolik, demokratik institutlar, ijtimoiy shartnoma, fuqarolarning huquq va burchlari tushunchalarini oʻrganishda tanqidiy fikrlash, ijtimoiy muammolarni tahlil qilish, ijtimoiy adolatsizlikni tan olish va echimlarni izlashga urgʻu berishi lozim.

Amaliy taʼlim (Service Learning) Majburiy koʻngilli ish yoki notijorat tashkilotlarida, munitsipalitetlarda, maktablarda, ijtimoiy qoʻllab-quvvatlash markazlarida amaliyot. Shuningdek, reflex: talabalar oʻzlarining tajribalarini tahlil qiladilar, uni sinfda muhokama qiladilar, nazariya bilan bogʻlaydilar.

Loyihaga asoslangan taʼlim - Muammoga asoslangan taʼlim: talabalar jamoalar boʻlib haqiqiy hayotdagi muammolarni hal qilishadi. Guruh loyihalari: masalan, fuqarolik soʻrovlarini oʻtkazish, jamoat tadbirlarini tashkil etish, shaharsozlikda ishtirok etish.

Keys va simulyatsiyalardan foydalanish. Masalan, fuqarolik jarayonlarini modellashtirish: saylovlar, munozaralar, shahar kengashi yigʻilishlari simulyatsiyasi. Haqiqiy holatlarni tahlil qilish: faollar qanday harakat qilishdi, qanday oqibatlarga olib keldi, qanday strategiyalar qoʻllanilishi mumkin.

Talabalarni tayyorlashda fuqarolik jamiyati institutlari va davlat oʻrtasidagi munosabatlar muhim rol oʻynaydi, masalan, fuqarolik jamiyatining siyosatga taʼsiri, davlat institutlari bilan oʻzaro munosabatlari (masalan, lobbi, petitsiya, sudlar) va fuqarolik jamiyatining demokratiyani qoʻllab-quvvatlashdagi roli, hukumatning shaffofligi va javobgarligi.

Amaliy fuqarolik taʼlimining uslubiy asosiga kelsak, koʻplab oliy oʻquv yurtlari talabalarining koʻngillilar dasturlarida faol fuqarolik ishtirokini, mahalliy siyosatda (masalan, saylov kampaniyalari, shahar kengashlari), talabalar klublari, uyushmalari, tashabbuslari va boshqalarda ishtirok etishini ragʻbatlantiradi.

⁴ 4-ilova

Stajirovkaning fuqarolik jamiyatiga bag'ishlangan qismi asosan AQSHda bir necha asrlar mobaynida shakillangan fuqarolarning tashabbusini amalga oshirish mexanizmiga bag'ishlandi. AQShda hukumat funksiyalari doirasidan tashqari bo'lgan masalalar fuqarolarning faolligi hisobiga xal qilish odatiy hol ekanligi menda boshqacha taassurot qoldirdi. Tarixdan AQSHda jamiyat majlislari (town meetings), cherkov yig'inlari, jamoaviy boshqaruvlar mavjud bo'lgan. Ular Fuqarolik urushida qullikni tugatish, teng huquqlilik va ovoz berish huquqlari, ayollar va mehnatkashlar huquqi, fuqarolik huquqlari harakati Martin Luther King Jr. (Civil Rights Movement) boshchiligida qora tanlilar huquqlarini o'rnatilishda katta ahamiyatga ega bo'lgan. Bundan tashqari, nodavlat tashkilotlar, ommaviy axborot vositalari va saylov tizimlari mustahkamlanishida ular juda katta ta'sir kuchiga ega. 1787-yilda qabul qilingan AQSh Konstitutsiyasi, 1791-yilgi Huquqlar to'g'risidagi tuzatmalar (Bill of Rights) fuqarolik huquqlarini himoya qilishga asos bo'ldi.

Ilmiy stajirovka olib borilgan Sirakuz universiteti ham aynan ko'ngilliklar tomonidan dastlab ayollar uchun san'at maktabi sifatida tashkil etilgan. Bugungi kunda ham u notijorat ta'lim maskani sigatida faoliyat olib yurutmoqda.

Ko'ngilli o't o'chiruvchilar loyihasi: Bu loyiha yoshlar uchun o'yin pristavkalari bilan bepul dam olish joylarini yaratadi. Shuningdek, yong'in xavfsizligi va birinchi yordam bo'yicha bepul treninglar ham taqdim etiladi. Bu joylar yoshlar uchun haftada bir necha kun ochiq va yong'inga tezda javob berishga tayyor, bu ularni professional o't o'chiruvchilarni yollashdan ko'ra tejamkorroq echimga aylantiradi. Majburiy maktab to'lovlari: qishloqdagi har bir xonadon, hatto uyda o'quvchi bo'lmasa ham, maktab solig'ini to'laydi. Bu qishloq ahli o'rtasida yakdillik asosida qabul qilingan qaror bo'lib, jamiyat uchun ta'limning muhimligini ta'kidlaydi. Fuqarolik tashkilotlarining darajalari: qishloqda fuqarolik tashkilotlari qanchalik rivojlanganligi hal etilayotgan masalalarga bog'liq. Masalan, davlat darajasidagi muammolarni hal qilish uchun ekologik guruhlar, oziq-ovqat banklari va tarixiy jamiyatlar kabi tashkilotlar tuziladi. Ushbu uchrashuv Hamilton qishlog'i aholisining fuqarolik jamiyatini rivojlantirishdagi faol ishtiroki va

umumiy muammolarni birgalikda hal etishga intilishi jamiyatda ijtimoiy hamjihatlikni mustahkamlash va hayot sifatini oshirishga xizmat qilayotganini namoyon etdi.

O'zbekiston va AQSH fuqarolik jamiyati orasidagi eng katta farq, mamlakatimizda fuqarolarning tashabbuskorligi AQSH fuqarolarining tashabbuskorligiga qaraganda birmuncha kam ekanligida. Shuningdek, fuqarolarimiz jamiyat islohotlarining eng asosiy va yagona mualifi sifatida davlat organlarini ko'rishida. Fuqarolarimiz qonunchilikda belgilangan tartibda ijtimoiy munosabatlar, jamiyat hayotiga foydali bo'lgan tashabbuslarni ilgari surishi muhim. Ushbu jihatlarni huquqshunoslik fakultetida tahsil olayotgan talabalarni amaliy loyihalarga jalb qilgan holda o'qitish maqsada muvofiq. Fuqarolik jamiyati tushunchasi, uning jamiyatda tutgan o'rnini, fuqarolik jamiyati institutlarini talabalarga o'qitish usullari haqidagi takliflar, ilmiy hisobotning oxirgi paragrafiga batafsil keltirib o'tiladi.

II. Huquqiy davlat tushunchasini talabalarga o'qitish metodlari

2.1. AQShda qonun ustuvorligining tarixiy istiqbolini o'rganish

Ilmiy stajirovka doirasida Sirakuz universiteti huquq maktabiga (yuridik fakulteti) tashrif buyurildi. Ma'lumki, AQShda huquq ustivorligi xalqaro reytinglarda yuqori o'rinlarni egallaydi. Tashrif mobaynida bir qator yuridik fakulteti professorlari bilan uchrashuvlar olib borildi. Bundan tashqari ularning darslarida qatnashildi. Fakultet markazlari, kutubxona faoliyatlari bilan yaqinroq tanishuv olib borildi.

Professor C. Cora True-Frost konstitutsiyaviy huquq, xalqaro jinoyat huquqi va inson huquqlari sohasidagi tajribasi bilan o'rtoqlashdi. Milliy sudlarda xalqaro huquq normalarini qo'llashning dolzarb masalalari va global sharoitda inson huquqlarini himoya qilish bilan bog'liq muammolar muhokama qilindi. Professorning Konstitutsiyaviy huquq moduli bo'yicha olib borigan bir nechta ma'ruzalarida qatnashdim⁵.

⁵ Ilova 5

C. Cora True-Frost BMTning xalqaro jinoyat sudida faoliyat yuritgan mutxasis sifatida, global miqyosda huquq ustivorligining amaliy jihatlari bilan o'rtoqlashdi. Professor tomonidan olib borilgan darslarda talabalar oldindan ularga tayyorlanib kelish uchun berilgan adabiyotlarni o'rganib, dars mashg'ulotiga shay holatda kelishgani e'tiborimni tortdi. Yuridik maktabda talabalar mustaqil ravishda huquqiy loyihalarda ishtirok etishi keng yo'lga qo'yilgan bo'lib, ular nafaqat nazariy balki amaliy ko'nikmalarni ham yaxshi o'zlashtirgani bilish ham mumkin edi.

Yuridik kollejning malaka oshirish bo'yicha dekan o'rinbosari Melissa Kessidi bilan Toshkent davlat yuridik universiteti va Sirakuz universiteti yuridik kolleji o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlash masalasi muhokama qilindi. Ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikni kengaytirishga qaratilgan akademik almashinuv, qo'shma ilmiy tadqiqotlar va ikki diplomli dasturlarni amalga oshirish imkoniyatlari alohida takidlab o'tildi.

Professorlar tomonidan olib borilgan darslarda takilanganidek, XVII-XVIII-asrlarda AQShning sharqiy qirg'oqlarida tashkil etilgan koloniyalar o'z o'zini boshqarish va qonunga asoslangan boshqaruvni rivojlantira boshladilar. 1776-yilda AQSh Mustaqillik Deklaratsiyasi qabul qilinib, unda barcha insonlar tabiiy huquqlarga ega ekani va hukumat ushbu huquqlarni himoya qilish uchun tashkil etilishi aytib o'tildi. 1787-yilda AQSh Konstitutsiyasi qabul qilingan va bu hujjat qonun ustuvorligi g'oyasini mustahkamlab, davlat hokimiyatini chegaraladi va uni alohida tarmoqlarga (Qonun chiqaruvchi, Ijro etuvchi, Sud hokimiyati) ajratdi. 1803-yilda Marbury v. Madison ishi bo'yicha AQSh Oliy sudi (bosh sudya Jon Marshall rahbarligida) sud nazorati (judicial review) tamoyilini belgilab berdi. Bu qaror sudlarga qonunlarning Konstitutsiyaga muvofiqligini tekshirish vakolatini berdi va qonun ustuvorligini amalda mustahkamladi. Sud hokimiyatining mustaqilligi, qonunlarning Konstitutsiyaga zid bo'lsa bekor qilinishi imkoniyati qonun ustuvorligi tamoyilini mustahkamlovchi asosiy omil bo'ldi. 1865-yilda qabul qilingan Konstitutsiyaga 13-o'zgartirish (Thirteenth Amendment) qullikni bekor qildi va barcha odamlarning qonun oldida tengligini yana bir bor tasdiqladi.

Fuqarolik huquqlari harakati: 1950–1960-yillarda Martin Lyuter King va boshqa yetakchilar qonun oldida tenglik va fuqarolik huquqlari uchun kurashdilar. Brown v. Board of Education (1954) ishi orqali Oliy sud maktablardagi segregatsiyani noqonuniy deb topdi. Bu huquq ustuvorligini adolat va inson huquqlari bilan bog‘lashda muhim burilish bo‘ldi. Bugungi kunda AQShda qonun ustuvorligi Sud tizimi mustaqilligi, Saylovlarning erkin va adolatli o‘tkazilishi, Inson huquqlarining ta‘minlanishi, Davlat organlarining nazorat ostida bo‘lishi kabi elementlar orqali namoyon bo‘ladi. AQSh Xalqaro tashkilotlarda (masalan, BMT, Amerika Davlatlari Tashkiloti) qonun ustuvorligini targ‘ib qilish va mustahkamlash tarafdori sifatida faol ishtirok etadi. Qonun ustuvorligi bugungi kunda ham AQSh demokratiyasining poydevori bo‘lib, u erkinlik, adolat va tenglik tamoyillarining asosiy kafolatidir.

Sirakuz universitet talabalariga huquq ustivorligini o‘rgatish, asosan sud presedenti orqali olib boriladi. Darslarda talabalar mustaqil tarzda tarixiy sud presedentlarini tahlil etib, darslarga muhokama qilish uchun savollar va ma‘lumotlar bilan kelishadi. Har bir qabul qilingan sud presedenti artoflich va batafsil muhokama qilinadi. Ushbu holatga tasir etgan obyektiv va subyektiv omillar chuquqr o‘rganilida. Sudyaning qaror qabul qilishiga asos bo‘lgan vajlar dars jarayonlarida talabalar va professor-o‘qituvchilar tomonidan muhokama qilinadi. Shu borada O‘zbekistonda talabalarga huquq ustivorligini o‘qitishda talabalarga sudlar tomonidan ijro hokimiyati organlari va masabdor shaxslarning qarorlarini bekor qilish to‘g‘risidagi qarorlarini dars mashg‘ulotlarida atroflich muhokama qilish maqsadga muvofiq. Shu borada, sud amaliyotiga bag‘ishlangan o‘quv adabiyotlarini chop etish ham maqsadga muvofiq.

2.2. Maksvell maktabi kutubxonasidagi mavjud manbalar orqali AQSH qonun ustuvorligi aspektlarini tadqiq qilish

Sirakuz universitetida bir nechta kutubxonalar mavjud bo'lib, ulardan biri Byord kutubxonasi. Bundan tashqari, huquq maktabining kutubxonasida huquqshunoslikka oid adabiyotlar mavjud. Universitet kutubxonalarida Amerika Qo'shma Shtatlarda huquqiy davlatni rivojlantirish, unda fuqarolarning ishtiroki va ushbu tushunchilarni talabalarga o'rgatish o'rganildi. Tadqiqot Maksvell Fuqarolik va ommaviy ishlari maktabining kurs dasturlari akademik manbalar, Inson huquqlari va fuqarolik erkinliklari bo'yicha qonun kutubxonasi materiallari, ilmiy materiallar, huquqiy va sotsiologik nashrlarni tahliliy tahlil qilish orqali amalga oshirildi. Tadqiqot mobaynida quyidagi masalalar tahlil etildi, Fuqarolik mas'uliyatini shakllantirishda ta'lim muassasalarining roli, huquqiy savodxonlik va fuqarolik tushunchasini oshirish dasturlari, bahs-munozaralar va amaliy tadqiqotlar kabi innovatsion o'qitish usullari, Fuqarolik ta'limi va demokratik jarayonlarda ishtirok etish o'rtasidagi bog'liqlik.

Tadqiqod mobaynida quyigai hulosalar qilindi:

1. Fuqarolik va jamoatchilik faolligi uchun ta'lim ko'nikmalarni rivojlantirish asosiy rol o'ynaydi;
2. Qo'shma Shtatlarda amaliyotga yo'naltirilgan mashg'ulot sud jarayonlarida ishtirok etishi, BMT modeli konferentsiyalari, jamoat forumlari inson huquqlarini himoya qilish loyihalari talabalarni amaliy ko'nikmalariga qaratilgan
3. Huquqiy ta'lim fuqarolarning huquq va majburiyatlarini bilishga va huquqni amalga oshirish mexanizmlarini chuqur anglashni ta'minlaydi.
4. Jamoatchilik faolligi darslarining Maktab va universitet o'quv dasturlari integratsiyalashuvi yoshlarning faolligini oshiradi.

Sirakuz Universiteti Huquq maktabi (College of Law) kutubxonasi – talabalar, tadqiqotchilar va professorlar uchun yuridik bilim va manbalarni taqdim etuvchi muhim ilmiy markazdir. 2025-yil 14 mart kuni ushbu kutubxona boshlig'i o'rinbosari bilan bo'lib o'tgan suhbat davomida kutubxona faoliyati, uning zamonaviy imkoniyatlari va huquqiy ta'limda tutgan o'rni haqida batafsil ma'lumot olindi. Kutubxonaning asosiy vazifalarini talabalar va tadqiqotchilarga huquqiy manbalarni tez va samarali taqdim etish.

Elektron resurslar (onlayn bazalar, elektron jurnallar, raqamli hujjatlar) orqali masofaviy ta'limni qo'llab-quvvatlash masalalari alohida ta'kidlab o'tildi. Kutubxonada huquqiy tadqiqotlar uchun mutaxassis yordamini taqdim etish xizmati mavjud masalan, kerakli manbalarni qidirish, hujjat tayyorlash bo'yicha maslahatlar berish. Kutubxonada 60 000 dan ortiq bosma kitob va hujjatlar, 200 dan ortiq onlayn huquqiy ma'lumot bazalari (LexisNexis, Westlaw, HeinOnline va boshqalar), Zamonaviy o'quv xonalari, konferensiya zallari va individual tadqiqot xonalari mavjud. Shuningdek, raqamli kutubxona loyihasi doirasida tarixiy huquqiy hujjatlarni elektron shaklga o'tkazish ishlari amalga oshirilmoqda. Kutubxona nafaqat kitob beruvchi markaz, balki huquqiy tadqiqot bo'yicha bilim markazi sifatida faoliyat yuritadi. Maxsus "Research Assistance Program" orqali talabalar o'z kurs ishlari va ilmiy maqolalarini tayyorlashda kutubxona xodimlaridan individual yordam olishlari mumkin. Sun'iy intellekt (AI) yordamida huquqiy ma'lumot qidiruvini tezlashtirish dasturlari sinovdan o'tkazilmoqda. Interaktiv o'quv platformalari orqali talabalar uchun onlayn kurslar va seminarlar tashkil etilmoqda. Ommaviy kirish tashabbuslari (Open Access) orqali huquqiy tadqiqot natijalari keng jamoatchilik uchun ham ochiq imkoniyatlar tadbiriq etilmoqda. Talabalar Uchun Maxsus Loyihalar Har yili "Legal Research Competition" (Huquqiy Tadqiqot Tanlovi) o'tkaziladi, bunda talabalar o'z izlanish mahoratini namoyon etadilar. Kutubxona stipendiyalari va grantlari yordamida eng faol tadqiqotchilar rag'batlantiriladi. Sirakuz universiteti huquq maktabi kutubxonasi nafaqat an'anaviy axborot markazi, balki zamonaviy tadqiqot va ta'lim markaziga aylanganini ko'rsatdi. Kutubxona talabalarga mustaqil fikrlash, huquqiy tahlil va chuqur izlanish olib borish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Kutubxona faoliyati universitetdagi huquqiy ta'lim va tadqiqotning yuqori sifatini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi⁶.

14-mart kuni Syracuse Law Review tomonidan tashkil etilgan axborot sessiyasida ishtirok etdim. Tadbirda ishtirokchilarga hujjat topshirish jarayoni, talablar va yetakchi yuridik nashrlardan biridagi maqolalar ustida ishlash jarayoni

⁶ Ilova 6

bilan tanishish imkoniyatini tushuntirib berildi. Tadbir nashr qilish imkoniyatlari, huquqiy tadqiqotlarni rivojlantirish va bunday loyiha bilan bog'liq martaba istiqbollari haqida ma'lumot olishga qiziquvchilar uchun foydali bo'ldi. Taqdimotda tanlov mezonlari va tahririyat a'zosi bo'lish haqida batafsil ma'lumotlar berildi⁷.

2.3 AQSHda huquqiy ong va huquqiy madaniyatning huquq ustivorligida tutgan o'rni

Ilmy stjajirovka davomida, eng avvalo AQSH jamiyatida fuqarolarning huquqiy madaniyati yuqori ekanligi yaqqol ko'zga tshlandi. Bunga bir qancha omillar ta'sir o'tkazgan. AQSHda maktablardan boshlab fuqarolik va huquqiy bilim beriladi. Fuqarolar o'z huquqlari va majburiyatlarini yaxshi biladi. Oliy o'quv yurtlarida ham fuqarolik jamiyati va konstitutsiyaviy huquqlar haqida keng ko'lamli kurslar mavjud. Advokatlarga va sud tizimiga oson kirish imkoniyati yuqori. Har bir shaxs kerak bo'lsa, yuridik yordam olish huquqiga ega. Kam ta'minlanganlarga esa bepul advokat tayinlanadi. Bu esa odamlarning huquq uchun kurashishga jur'atini oshiradi.

Huquqiy madaniyat va qadriyatlar Amerika jamiyatida o'z huquqingni talab qilish ijobiy qadriyat sifatida qabul qilingan. AQSH jamiyatida "Agar huquqingni talab qilmasang, uni yo'qotasan" degan tamoyil keng tarqalgan. Sud orqali o'z huquqlarini himoya qilish madaniyati yuqori darajada. Davlat yoki xususiy shaxslar tomonidan huquqlar buzilsa, sudga murojaat qilishni odatiy va tabiiy yo'l deb qabul qilingan. Katta miqdordagi kompensatsiya olish imkoniyati ham odamlarga da'vo qilishga turtki bo'ladi. Ochiq va mustaqil ommaviy axborot vositalari sud hokimiyatining mustaqilligini taminlaydi. Fuqarolik jamiyati va notijorat tashkilotlar faoliyati turli huquqni himoya qiluvchi tashkilotlar (masalan, ACLU — American Civil Liberties Union) fuqarolarning huquqiy faolligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Erkinlik va shaxsiy mas'uliyat tushunchasi AQSH madaniyatida har bir fuqaro o'z hayoti va huquqlari uchun o'zi javobgar degan

⁷ Ilova 7

tushuncha chuqur ildiz otgan. Bu fuqarolarning passiv emas, balki faol bo'lishiga sabab bo'ladi. AQSH fuqarolari huquqiy faol bo'lishadi, chunki ular huquqiy bilimga ega, huquqlarini qadrlashadi, ularni himoya qilish uchun real imkoniyatlarga ega va jamiyat bu faoliyatni qo'llab-quvvatlaydi.

26-mart kuni Sirakuz universiteti huquq maktabi Innovatsion huquq markazi (ILM) bilan uchrashuv bo'lib o'tdi. Ushbu tadbir Innovatsion huquq markazi (ILM) tomonidan tashkil etildi va ishtirokchilarga innovatsiyalar va intellektual mulkning huquqiy jihatlari bilan tanishish uchun noyob imkoniyat yaratdi. Sessiyada huquqshunoslar innovatsion startaplarni qanday qo'llab-quvvatlashlari, ularning intellektual mulklarini himoya qilishlari hamda texnologiya va patentlar bilan bog'liq huquqiy muammolarni hal qilishlari mumkinligi haqida muhokamalar, maslahatlar va ma'lumotlardan iborat bo'ldi. Yangi texnologiyalar va biznes sohasida huquqiy bilimlarni qo'llash masalalari muhokama qilindi.

2025-yil 7-mart kuni "Ozarbayjondan keyin: BMT COP muzokaralarida avtokratizatsiya va iqlim diplomatiyasini tushunish" mavzusida ma'ruza tashkil etildi. Moynihan institutining "Markaziy Osiyo-Kavkaz tashabbusi" tashkiloti tomonidan tashkil etilgan tadbirda Tobias Zumbreggelning (Geydelberg universiteti) avtokratik rejimlarning global iqlim boshqaruvidagi o'рни haqida ma'ruzasi tinglandi. Suhbatda Ozarbayjon, Fors ko'rfazi davlatlari va Markaziy Osiyo kabi avtoritar xususiyatlarga ega bo'lgan mamlakatlarning COP26-29 muzokaralaridagi strategiyalari tahlil qilindi. Ma'ruzachi an'anaviy "Shimol-Janub" dixotomiyasini tanqid qildi va avtokratiyalar o'zlarining xalqaro imidji va barqarorligini mustahkamlash uchun iqlim diplomatiyasidan qanday foydalanayotganini ko'rsatdi. Munozarada Darjan Kazbekova (Maksvell maktabi PhD talabasi) ishtirok etdi, u ekologik siyosat istiqbollari va Markaziy Osiyodagi asosiy manfaatdor tomonlarning rolini ta'kidladi. Tadbir siyosat, iqtisodiyot va barqaror rivojlanish chorrahasida zamonaviy iqlim diplomatiyasining murakkabligini chuqurroq tushunish imkonini berdi.

20-mart kuni Madaniyatlararo markazda Turk madaniyati va suhbatlar stoli" mavzusida uchrashuv bo'lib o'tdi. Ushbu tadbir Tillar, adabiyotlar va tilshunoslik

kafedrası ko‘magida tashkil etildi. Ushbu norasmiy madaniy va lingvistik tadbir turk tili va madaniyatiga qiziquvchilar uchun - boshlang'ichlardan tortib ona tilida so‘zlashuvchilar uchun tashkil etildi. Ishtirokchilar do‘stona muhitda so‘zlashuv turkchasini mashq qilish, hamfikrlar bilan muloqot qilish, so‘z boyligini kengaytirish hamda turkiy an‘analar va kundalik hayot haqida ko‘proq ma‘lumot olish imkoniga ega bo‘ldilar. Tadbir madaniyatlararo muloqot va til kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qildi. Pitsa va ichimliklardan tayyorlangan taomlar muloqot uchun qulay va osoyishta muhit yaratdi.

Tashrid doirasida Yuridik kollej professori Ketrin A. Makfarleyn bilan uchrashuv amalga oshirildi. Professor konstitutsiyaviy huquq masalalari, shuningdek, nogironlar huquqlari bo‘yicha yetuk mutaxassis hisoblanadi. Professor nogironlar huquqlarini himoya qilishning huquqiy mexanizmlari, qonunchilikda inklyuziv yondashuvning ahamiyati haqida so‘z yuritildi. Professorning ma‘ruzalarida qatnashildi.

Budan tashqari, professor Lori Xobart darslarida qatnashildi. Professor huquqshunoslikda, ayniqsa sud ishlarida sun‘iy intellektdan foydalanish bo‘yicha tadqiqotlarini taqdim etdi. Su‘niy intellekt texnologiyalarini yuridik amaliyotga joriy etish istiqbollari va huquqiy jihatlari muhokama qilindi.

2.3. Mahalliy davlat organi, sud, qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi hokimiyat organalariga tashrif buyurish

27-mart kuni, Sirakuz universiteti huquq maktabida marhum sudya “Rozmari Puler xotirasiga bag‘ishlangan ma‘ruza”da shtirok etildi. Sudya yuridik kollej bitiruvchisi bo‘lgan va 2023-yilda vafot etgan. Asosiy ma‘ruzachi Viskonsin universiteti huquq professori, Davlat demokratiya tadqiqot tashabbusi direktori o‘rinbosari Miriam Seyfter bo‘ldi. “Hamma uchun qonun: sudya Rozmari Puler merosi” nomli ma‘ruzada Miriam Seyfter Amerika Qo‘shma Shtatlar apellyatsiya sudi sudyasi bo‘lib ishlagan Rozmari Pulerning merosini o‘rganib chiqdi. Tadbirda shuningdek, yuridik kollej dekani Terrence Lau, sudya Brenda K. Sannes (Nyu-York shimoliy okrugi bosh federal sudyasi) va professor Jenni Breen so‘zga

chiqdi. Ma'ruzada tenglik, adolatlilik, sud qarorlarining keng jamiyatga huquqiy ta'siri masalalari muhokama qilindi.

28-mart kuni Amerika Qo'shma Shtatlari Nyu-York okrugi Apellyatsiya sudi ikkinchi bosqichida ishtirok etildi. Sud jarayonida ikkita jinoyat ishi ko'rib chiqildi. Birinchi ish ehtiyotsizlik tufayli sodir etilgan jinoyat ishi bo'lib unda maktab jismoniy tarbiya o'qituvchisi dars mashg'uloti paytida havsizlik qoidalarini ehtiyotsizlik bilan buzganli oqibatida o'quvchiga shikast yetkazgan ishi ko'rib chiqildi. Ikkinchi ish esa, retsedivist jinoyatchi tomonidan narkotik maxsulotlarini sotgan jinoyat ishi ko'rib chiqildi. Sud jarayoni jamoatchilik uchun ochiq bo'lib, ishtirokchilar sud jarayonini real vaqt rejimida kuzatish imkoniga ega bo'ldi. Ishlar uchta federal sudyalar tomonidan ko'rib chiqildi. Sudyalar yoshi 60 dan oshgan bo'lib, ular juda katta tajribaga ega edilar. Sud jarayoni protakoli ovoz yozib oluvchi moslama yordamida yurg'izildi. Ushbu instansiya federal sudlar ustidan yurisdiksiyaga ega bo'lib, Konnektikut, Nyu-York va Vermontni qamrab shtatlarini qamrab oladi.

2-aprel kuni huquqshunoslik maktabi karyera xizmatlari boshqarmasi tomonidan "Sud kollegiyalariga ariza berish: Fakultet kotibiyat qo'mitasi bilan muhokama" mavzusidagi tadbir tashkil etildi. Tadbirda sud stajirovkasiga hujjat topshirishning asosiy jihatlari yoritildi. Tadbir yuridik fakultet talabalari uchun ochiq bo'lib, sud amaliyotiga kirish, federal sud amaliyotiga ariza berish jarayoniga umumiy jihatlari, rezyume va motivatsion xatlar bo'yicha maslahatlar, suhbatga tayyorgarlik ko'rish, savol-javoblardanda o'tish masalalariga bag'ishlandi. Tadbirda Lorin P. Gouldin, Lori Xobart Elizabeth, G. Kubala, Dafni Kiritsis, Jeyms Beyker, Richard B Uolach ishtirok etdi.

Ilmiy stajirovka doirasida Nyu-York shati, Sirakuz universiteti politsiya bo'linmasi faoliyati bilan tanishildi. Politsiya asosan universitet hududi, talabalar istiqomat qiluvchi hududlarda patrul xizmatlarini olib boradi. Politsiyaning asosiy vazifasi jinoyatchilikni oldini olish bo'lib, talabalar havsizligini taminlashga xizmat qiladi. Etiborli jihati, universitetda tehsil olayotgan xorijlik talabalarni xavsizligini taminlash eng asosiy vazifalardan biri hisooblanadi.

2025-yil 24-mart kuni Nyu-York shahrida joylashgan Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) Bosh ofisiga tashrif amalga oshirildi. Bu tashrif global diplomatiya markazi hisoblangan, tinchlik va xavfsizlikni saqlash, inson huquqlarini himoya qilish, xalqaro hamkorlikni rivojlantirish bo'yicha muhim rol o'ynovchi xalqaro tashkilot faoliyati bilan yaqindan tanishish imkoniyatini berdi. Tashkilot manzili: Nyu-York shtati, Manhetten tumani, United Nations Plaza 760 uy. Bosh ofis binosi 1952-yilda qurilgan, zamonaviy arxitektura namunasi bo'lib, dunyoning barcha mintaqalaridan vakillarni qabul qiladi. BMT Bosh ofisi 193 dan ortiq a'zo davlatlarning doimiy vakolatxonalari va asosiy institutlarining (Bosh Assambleya, Xavfsizlik Kengashi, Iqtisodiy va Ijtimoiy Kengash) faoliyatiga mezbonlik qiladi. Tashrif davomida Bosh Assambleya zali ko'rib chiqildi. Bu yerda dunyo davlatlari vakillari xalqaro muammolarni muhokama qiladilar va qarorlar qabul qiladilar. Shundan so'ng Xavfsizlik Kengashi zali bilan tanishildi. Bu zalda dunyo tinchligi va xavfsizligi uchun muhim qarorlar qabul qilinadi. BMT kutubxonasi (Dag Hammarskjöld Library) va arxivlari ko'zdan kechirildi, bu yerda xalqaro huquq, diplomatiya va inson huquqlari bo'yicha boy manbalar mavjud. BMTda tinchlik va rivojlanish missiyalari haqida maxsus taqdimot eshitildi. BMTning Barqaror Rivojlanish Maqsadlari (SDGs) va inson huquqlarini ilgari surishdagi sa'y-harakatlari haqida batafsil ma'lumot olindi. BMTning millatlar o'rtasidagi farqlar va kelishmovchiliklarni diplomatik muloqot orqali hal qilish uchun yaratilgan betakror maydon ekanligi yaqqol ishon holsil qilindi.

Tashkilotning asosiy qadriyatlari tinchlik, adolat, tenglik va inson huquqlarini hurmat qilish uning faoliyatini har bir jabhasida aks etadi. BMTning turli tashkilotlari (UNICEF, UNDP, UNHCR va boshqalar) global muammolarni hal qilishda qanday rol o'ynayotganini bevosita ko'rish mumkin bo'ldi. BMT Bosh ofisiga tashrif xalqaro huquq, diplomatiya va tinchlikparvarlik sohalarining qanday ishlashini amaliy jihatdan tushunish uchun noyob imkoniyat yaratdi. Tashrif davomida BMTning global miqyosdagi rolini, uning xalqaro siyosatdagi o'rnini va

zamonaviy dunyo tartibotini shakllantirishdagi ahamiyatini chuqur his qilish imkoniyatiga ega bo‘lindi⁸.

Nyu-York shahriga tashrif doirasida Nyu-York kutubxonasiga tashrif amalga oshirildi. Ushbu kutubxona dunyoga mashhur bo‘lib uning fondida 55 milliondan kitoblar saqlanadi. Kutibxonadan foydalanish mutlaqo tekin bo‘lib, talabalik guvohnomasi bilan bemalol kirib foydalanish mumkin. Bu yerda ham tadqiqotga oid bo‘lgan ilmiy manbalar bilan tanishib chiqildi⁹.

Stajirovka doirasida O‘zbekiston Respublikasining BMTdagi vakolatxonasi va Nyu-York shahridagi konsulligiga tashrif amalga oshirildi. Markazda konsullik xodimi bilan O‘zbekiston Respublikasi fuqarolarining AQSHdagi huquqlarini himoya qilish, ularga yuridik yordam ko‘rsatish, vatandoshlar bilan ishlash masalalari muhokama qilindi. Bundan tashqari O‘zbekiston Respublikasining global miqyosda olib borayotga tashqi siyosati, mamlakatimiz tashqi siyosati konsepsiyasi mazmun hohiyatlari ham atroflicha muhokama qilindi¹⁰.

2.4. Ilmiy stajirovka davomida ishlab chilgan takliflar

Ilmiy stajirovkadan so‘ng O‘zbekiston Respublikasi oliy ta‘lim tizimida fuqarolik faolligini o‘qitish tizimini takomillashtirish bo‘yicha quyidagi takliflar ishlab chiqildi. Stajirovka natijasida qilingan asosiy xulosa talabalar o‘rtasida fuqarolik mas‘uliyati darajasini, jamiyat va davlat hayotida ishtirok etishning amaliy ko‘nikmalarini oshirish ekanligidadir. Buning uchun “Davlat boshqaruvi” va “Huquqshunoslik” yo‘nalishlari ta‘lim dasturlariga notijorat tashkilotlar, jamoat birlashmalari, o‘zini o‘zi boshqarish organlarida majburiy amaliyot komponentini kiritish taklif etilmoqda. Ushbu amaliyot ijtimoiy ahamiyatga molik muammolarni hal etishda ishtirok etish, fuqarolik tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash va aholi bilan o‘zaro munosabatlarni rivojlantirishga qaratilgan ko‘ngillilar faoliyati shaklida amalga oshiriladi. Amaliyot natijalarini o‘quv rejasi doirasida akademik kredit (ECTS yoki ekvivalent) ro‘yxatga olish orqali hisobga olish maqsadga

⁸ Ilova 8

⁹ Ilova 9

¹⁰ Ilova 10

muvofig. Bundan tashqari talabaning jamoatchilik ishlaridagi faolligini diplom ilovasida aks ettirish tavsiya etiladi.

Amaliyot natijasida talabaning quyidagi mahoratlari oshishi mumkin:

- jamoalarda o‘zaro ishtirok etish qobiliyati;
- jamoatchilik tashabbuslarini sifatli bajarish;
- fuqarolik jamiyati institutlari bilan o‘zaro hamkorlikda ishlash ko‘nikmalarni;
- jamiyat hayotida ishtirok etish mexanizmlarini yaxshi o‘zlashtirish;
- yoshlarning mamlakat taraqqiyotida faol ishtirok etishga bo‘lgan rag‘batini oshirish.

Ushbu taklif o‘quv dasturlari va ta’lim standartlarini modernizatsiya qilish doirasida birlashtirilishi, shuningdek, O‘zbekistonda fuqarolik jamiyatini rivojlantirish bo‘yicha davlat va xalqaro dasturlar orqali qo‘llab-quvvatlanishi mumkin.

Ilmiy stajirovka doirasida tayyorlangan keying taklif talabalarnin dars mashg‘uloti davomida jamoatchilik tashabbuslari portalidan foydalanishni yo‘lga qo‘yish. Bu orqali ular davlat organlari tomonidan jamoatchilik yordamida amalga oshiriladigan loyihalarda qatnashish ko‘nikmalarini shakillantirishdir.

Bundan tashqari talabalar dolzarb masalalarni muhokama qilishlari uchun onlayn simulyatsiyalar, fuqarolik bahslari onlayn platformalar yaratish (masalan, simulyatsiya qilingan saylovlar, munozaralar yoki qonun loyihalarini muhokama qilish) taklif etiladi. Shuningdek, Xalqaro tajribaga asoslangan mashg‘ulotlarni joriy etish taklif etiladi. Chet ellik ekspertlar va o‘qituvchilarni jalb qilish orqali jamoatchilik loyihalarini amalga oshirish kurslarini yaratish O‘zbekiston talabalariga xalqaro miqyosda faoliyat yuritish imkoninin beradi. Yuqorida aytib o‘tilganidek, Sirakuz universiteti talabalari dunyoning eng nufuzli xalqaro tashkilotlarida amaliyot o‘tkazish amaliyoti keng yo‘lga qo‘yilgan. Mamlakatimiz talabalarini shu kabi tashkilotlarda amaliyot o‘tkazishga jalb qilish har bir universitetning asosiy vazifalariga aylanishi zarur.

Ilmiy stajirovka doirasida, O'zbekiston jamiyati hayotidan real misollar yordamida talabalarga fuqarolar faolligining aniq holatlarini ko'rsatish taklifi ilgari suriladi. Masalan ommaviy harakatlar, ekologik tashabbuslar, saylovlar va boshqalar talabalarga fuqarolik jamiyati va huquq ustivorliginin tushinib oishiga katta yordam qiladi. Jarayon simulyatsiyasi talabalar fuqarolik jamiyatining faol ishtirokchilari rollarini o'z zimmalariga olishlari mumkin bo'lgan imkoniyatdir. Parlament munozaralari, saylovlar yoki mahalliy hukumat yig'ilishlari simulyatsiyasi talabalarda nafaqat fuqarolik tashabbuslari, balki davlat organlari bilan fuqarolik institutlari munosabatini atroflicha tushunishga katta yordam qiladi.

Habarimiz borki, yurisprudensiya fakultetlarida mahorat darslariga asosan davlat hokimiyati vakillari jalb qilinadi. Shu o'rinda, bu kabi darslarga fuqarolik institutlari faollarini jalb qilish maqsadga muvofiqdir. Fuqarolik mas'uliyatini rivojlantirishga qaratilgan liderlik, notiqlik, muzokaralar va nizolarni hal qilish bo'yicha treninglar va mahorat darslarini o'tkazish ham talabalarda sifatli amaliy ko'nikmalar shakllanishiga xizmat qiladi.

AQSHda amalga oshirilgan ilmiy stajirovka doirasida, huquq ustivorligiga katta xizmat qiluvchi holatlar ro'y berdi. Ularga misol tariqasida Prezidentning qarorlari ustidan sudga shikoyat berilgan holatlarni keltirishimiz mumkin. Malimki, huquq ustivorligining eng asosiy omili mustaqil sud hokimiyati hissoblanadi. O'zbekistonda talabalarga huquq ustivorligini o'qitishda talabalarga sudlar tomonidan ijro hokimiyati organlari va masabdor shaxslarning qarorlarini bekor qilish to'g'risidagi qarorlarini dars mashg'ulotlarida atroflicha muhokama qilish maqsadga muvofiq. Shu borada, sud amaliyotiga bag'ishlangan o'quv adabiyotlarini chop etish ham maqsadga muvofiq.

Jamiyatda huquq ustivorligini ta'minlashga qaratilgan ijtimoiy loyihalar talabalarda amaliy ko'nikmalar shakllantirishga xizmat qiladi. Ularga ko'ngillik asosida sud jarayonlarida ishtirok etish, huquqni himoya qiluvchi tashkilotlarda yordamchi sifatida ishlash, mahalliy hokimiyat va nodavlat notijorat tashkilotlari bilan hamkorlikda fuqarolarga huquqiy yordam ko'rsatish tajribasini oshirish takliflari ilgari suriladi.

Tadqiqot AQShda huquq ustuvorligi institutsional yaxlitlik, huquqiy madaniyat va fuqarolik ishtiroki bilan qo'llab-quvvatlanadigan mustahkam konstitutsiyaviy an'analarga asoslanganligini tasdiqladi. Ushbu tizimni ta'minlashda fuqarolik jamiyati va ta'lim muhim rol o'ynaydi. Tajriba natijasida qo'lga kiritilgan bilim va ko'nikmalar Toshkent davlat yuridik universiteti talabalariga qo'llaniladi. Bundan tashqari, universitet professor o'qituvchilari uchun ilmiy stajirovka natijalari master klass sifatida taqdimot o'tkaziladi. Stajirovka natijalari men taondan olib borilayotgan ilmiy ishimda, dissertatsiyamda, ilmiy maqolalarimda aks etadi. Universitet kengashining qarori bilan tasdiqlangan hisobotga ko'ra, Qisqa muddatli ilmiy stajirovka natijalari ilmiy va ommaviy nashrlarda e'lon qilinadi.

Ilovalar.

Ilova 1.

Ilova 2.

Illova 3.

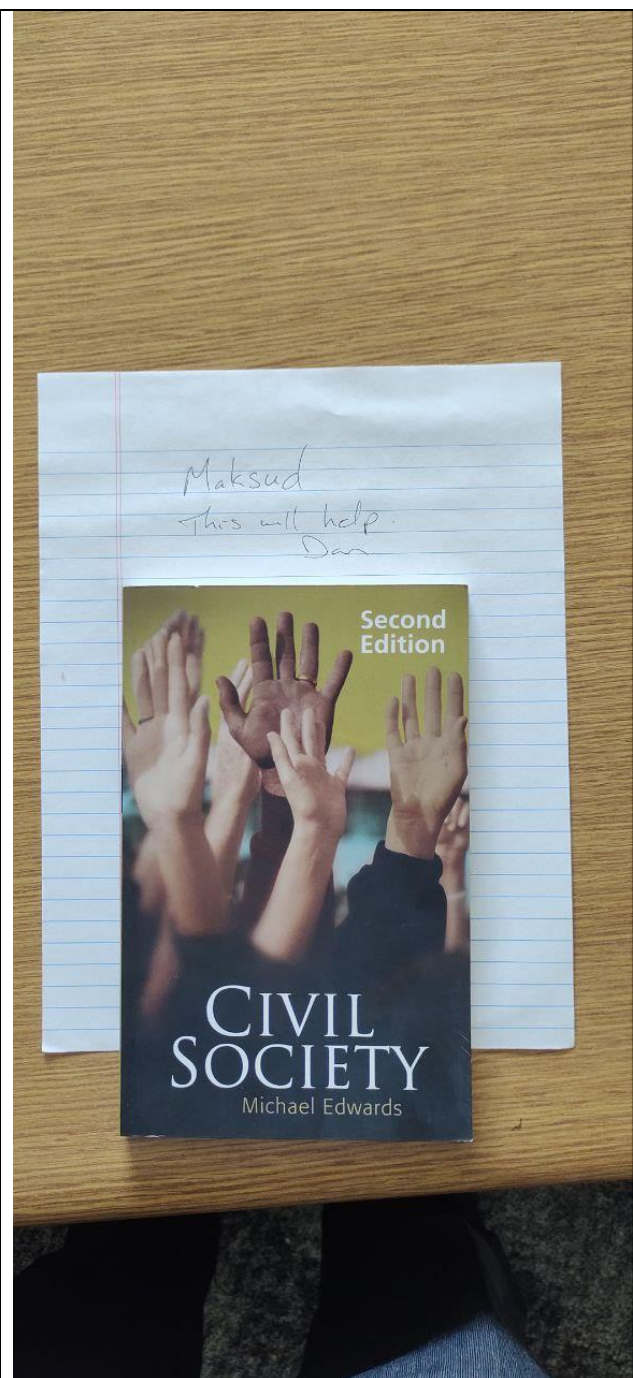
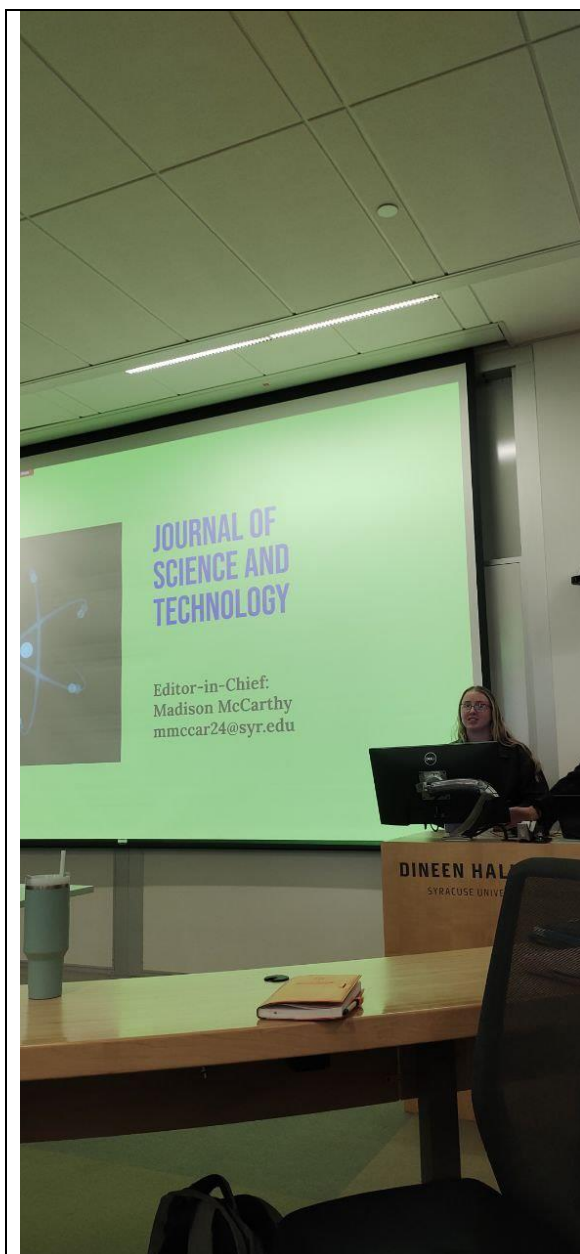
4-ilova.

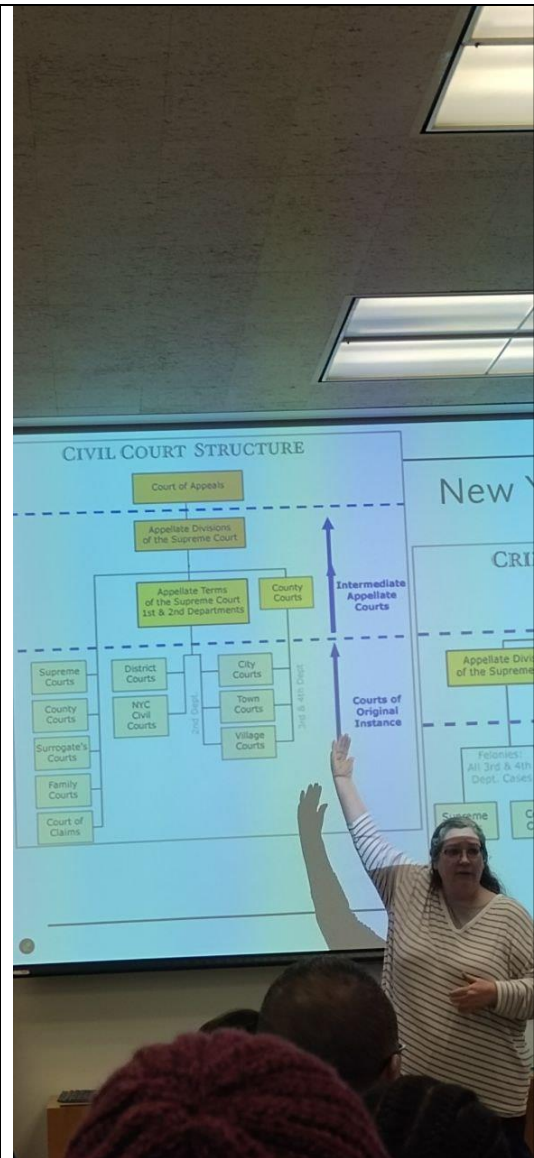

Ilona 5.

Ilova 6.

Ilova 7.

Ilova 8.

Ilova 9.

Ilova 10.

MAXWELL SCHOOL

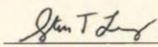
OF CITIZENSHIP AND PUBLIC AFFAIRS

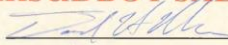
In recognition of successful completion of the
Visiting Executive Scholar Program

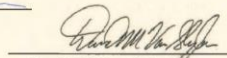
February 15, 2025 - April 17, 2025

this certificate is awarded to

MAKSUDBOY SADIKOV

Steven Lux, Director
Executive Education

Daniel Nelson, Director
Executive Education

David M. Van Slyke, Dean
Maxwell School